

ЕКОЛОГІЧНИЙ АУДИТ ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯМ В АГРОСФЕРІ

М.М. Кочерга, кандидат сільськогосподарських наук
Інститут агроекології і природокористування НААН

Обґрунтовано теоретико-методичні аспекти екологічного аудиту в агросфері, як організаційно-економічного інструменту реалізації управління природокористуванням з позиції зниження негативного впливу виробничих процесів на навколишнє середовище і формування оптимальних агроландшафтів.

Ключові слова: природокористування, агросфера, екологічний аудит, інструмент, контроль, управління.

Постановка проблеми. Серед пріоритетів сталого розвитку України об'єктивно постає необхідність екологічно збалансованого функціонування аграрного сектора економіки, яке є неможливим без переорієнтації господарського механізму сільськогосподарських підприємств на раціональне використання та збереження природних ресурсів агросфери. Обмеження негативного впливу сільськогосподарських підприємств на стан природних ресурсів потребує формування відповідної ефективної системи екологічного контролю та аналізу, покликаної перевіряти виконання планів і заходів щодо збалансованого природокористування, дотримання вимог екологічного законодавства та природоохоронних нормативів. Вирішальне значення у розв'язанні цих проблем належить науково обґрунтованому механізму екологічного аудиту аграрного виробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науково-му дослідженню проблем природокористування в агросфері присвячено роботи А.В. Бикіна, С.Ю. Булигіна, В.А. Голяна, О.Г. Татаріки, О.І. Фурдичка, М.А. Хвесика, О.В. Шерстобоевої, А.В. Яцика та ін. В літературі розгляду особливостей екологічного менеджменту та аудиту присвятили роботи вітчизняні вчені І.В. Басанцов, Т.П. Галушкіна, Г.А. Гурська, У.П. Новак, Т.І. Пізняк, Ю.Ю. Туниця, Є.В. Хлобистов, Г.Г. Шматков та ін.

Водночас існує необхідність у подальшому удосконаленні теоретико-методичних принципів і механізмів формування та

реалізації різних видів екологічного аудиту з урахуванням особливостей його впровадження аграрними підприємствами.

Метою досліджень є обґрунтування теоретико-методичних аспектів екологічного аудиту як інструменту управління природокористуванням в агросфері.

Виклад основного матеріалу. Економічний механізм екологічного регулювання є складною багаторівневою системою відносин між суб'єктами господарювання та органами влади. Ланкою, що об'єднує цих суб'єктів, має стати екологічний аудит – інструмент, що включає в себе організаційно-економічні фактори захисту навколишнього середовища. Він дозволяє вибрати оптимальний варіант природоохоронних заходів, організувати інформаційно-аналітичний контроль стану і ступеня експлуатації природоохоронної техніки, дати економічну оцінку намічених технічних і технологічних рішень.

Виходячи із положень міжнародних стандартів ISO (Міжнародна організація по стандартизації) серії 1400 в науковій літературі під управлінням діяльністю підприємством в екологічній сфері пропонується розуміти «сукупність принципів, методів, засобів (в тому числі і організаційно-правових) і типи управління природоохоронної діяльності підприємства (забезпечення техногенної безпеки навколишнього середовища), що має на меті підвищення інвестиційної привабливості, екологічності підприємства й ефективності його виробничо-господарської діяльності». Тому, об'єктом управління є середовище діяльності підприємства з метою підвищення його інвестиційної привабливості та ефективності виробництва продукції, виконання робіт і надання послуг.

Встановлені на державному рівні вимоги природоохоронного законодавства є обов'язковими до виконання. З метою попередження негативних впливів на стан навколишнього природного середовища та запобігання підприємствами небажаних економічних наслідків в результаті таких впливів керівництву підприємства важливо знати незалежну оцінку справ. Таку інформацію можна отримати за результатами незалежної форми контролю – екологічного аудиту [6, с. 64].

Роль екологічного аудиту в системі інструментів управління природокористуванням в агросфері України показано на схемі взаємозв'язку видів екологічної діяльності в процесі аналізу, оцінки, прийняття і реалізації проектних рішень, пов'язаних з впливом на навколишнє середовище і використанням природних ресурсів (рис.).

Рис. Місце екологічного аудиту в системі інструментів управління природокористуванням в агросфері

Основними завданнями аудиту сільськогосподарських підприємств (господарств) є – оцінка еколого-економічної спрямованості господарювання і управління природними ресурсами агросфери з позиції зниження негативного впливу виробничих процесів на навколишнє середовище і формування оптимальних агроландшафтів [5, с. 130].

На основі діючого законодавства України при проведенні екологічного аудиту формуються рекомендації суб'єктам управління щодо вдосконалення системи управління природокористуванням і охорони навколишнього середовища:

- на рівні підприємств визначаються заходи для забезпечення безпеки підприємства для навколишнього середовища, його інвестиційної привабливості, забезпечення ефективності виробництва виконуваних робіт і послуг, що надаються;

- на рівні території (регіону чи галузі виробництва) визначають шляхи організації різних видів зі збереженням природних екосистем і природних ландшафтів [1, с. 40].

Аудити системи управління навколишнім середовищем повинні здійснюватися періодично, щоб встановити, чи узгоджується її функціонування із запланованими заходами і чи належним чином упроваджена система та підтримується її функціонування.

Отже, у сільськогосподарських підприємствах при функціонуванні системи екологічного менеджменту еколого-аудиторському контролю підлягають не лише технології та процеси вирощування продукції рослинництва та тваринництва, а і система управління навколишнім природним середовищем (система екологічного менеджменту) [3, с. 57]. Сільськогосподарські підприємства повинні функціонувати так, щоб показники екологічності постійно підтримувалися на рівні екологічних вимог і забезпечували своєчасну некапітало-містку модернізацію технологічних вузлів і систем. Такі показники еколого-економічної безпеки мають велике значення як для стану екологічної безпеки, так і для економічного функціонування підприємства в цілому.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Проведене дослідження дозволяє зробити висновок про те, що екологічний аудит необхідний саме як інструмент контролю за дотриманням правил і норм екологічного обліку та звітності на підприємстві, а не як ще один вид екологічної діяльності. Екологічний аудит повинен зайняти рівноправне місце в системі інструментів екологічного управління природокористуванням в агросфері нарівні з екологічною експертизою та екологічною інспекцією.

В умовах ринкової економіки аграрні підприємства опиняються перед важливими проблемами, багато з яких пов'язані з екологічною політикою підприємства: одержання прибутку, підвищення конкурентоспроможності своєї продукції, вдосконалення якості продукції, відповідності її міжнародним стандартам та ін. Допомогти у вирішенні цих питань може проведення незалежного екологічного аудиторського контролю. Таким чином, екологічний аудит являє собою один з найважливіших організаційно-економічних інструментів реалізації управління на різних рівнях ієрархії – від мікроекономічного (підприємство, організація) до місцевого, регіонального, загальнонаціонального і глобального. Він має змішану комбіновану природу, що властива і адміністративно-контрольним інструментам, і економічним важелям.

Література:

1. Басанцов І. В. Екологічний аудит в Україні: актуальність, проблемні питання та напрями удосконалення / І. В. Басанцов, О. С. Пантелейчук // Механізм регулювання економіки. — 2010. — № 1. — С. 38—46.
2. Про екологічний аудит : Закон України від 24.06.2004 № 1862-IV // Відомості Верховної Ради. — 2004. — № 45. — Ст. 1833.
3. Кантаєва О. В. Аудит екологічної діяльності суб'єктів господарювання / О. В. Кантаєва, О. В. Кузнецова, Ю. В. Кулій // Вісник ЖДТУ. — 2011. — № 3 (57) — С. 56—57.
4. Новак У. П. Організаційно-економічний механізм реалізації екологічного аудиту в Україні / У. П. Новак // Інноваційна економіка. — 2010. — № 1. — С. 134—139.
5. Пізняк Т. І. Аналіз перспектив застосування процедури екоаудиту на сільськогосподарських підприємствах / Т. І. Пізняк // Вісник Сумського державного університету. — 2006. — № 1. — С. 125—132. — (Серія «Економіка»).
6. Фостолович В. А. Екологічний аудит в системі екологічного менеджменту сільськогосподарських підприємств / В. А. Фостолович, О. О. Яковенчук, Я. О. Яковенчук // Інноваційна економіка. — 2011. — № 4. — С. 61—65.